

**UNIVERSITY
OF TURKU**

This is a self-archived version of the article published originally by Terveiden ja hyvinvoinnin laitos in the journal:

Yhteiskuntapolitiikka

When using please cite the original.

AUTHOR(S)	Rajala, Toni; Lähteenmäki, Liisa; Kallio, Johanna
TITLE	Sosiaalinen raportointi rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottajana
YEAR	2024
DOI	
CITATION	Rajala, Toni; Lähteenmäki, Liisa; Kallio, Johanna (2024). Sosiaalinen raportointi rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottajana. <i>Yhteiskuntapolitiikka</i> , 89 (2024):3, s. 217-229. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024061250944
VERSION	Publisher's PDF
LICENSE	This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (CC-BY-NC-ND) ; https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

Sosiaalinen raportointi rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottajana

TONI RAJALA & LIISA LÄHTEENMÄKI & JOHANNA KALLIO

Hyvinvointialueuudistuksen myötä tiedontarve sosiaali- ja terveystalvvelujen toiminnasta on kasvanut. Tietoa tarvitaan muun muassa väestön hyvinvoinnista sekä palvelujen toimivuudesta ja laadusta. Tarve koskee erityisesti sosiaalipalveluita, joissa tiedontuotannon prosessit ovat vielä suhteellisen vakiintumattomia. Artikkelissa tiedon tuottamisen työkaluna tarkastellaan sosiaalista raportointia.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Tiedon tuotannon yhteiskunnallinen merkitys on korostunut sosiaali- ja terveystalvvelujen uudistuksen myötä, sillä erilaiset yhteiskunnalliset päätökset, johtamistoimet ja palvelujen kehittäminen pyritään perustamaan enenevässä määrin systemaattisesti kerättyyn tietoon (Laihonen & Saranto 2021). Suomalainen sosiaalihuolto ja sen toimijat ovat pyrkineet seuraamaan tätä kehityskulkua. Sosiaalityön yhdeksi yhteiskunnalliseksi tehtäväksi voidaankin määritellä tiedon tuottaminen sosiaalihuollon ja palvelujen kehittämiseksi. Tiedontuotannolla tavoitellaan tällöin kehittämisen ohella sosiaalityön kiinnittymistä tiedolla johtamiseen sekä yhteiskunnallisten ilmiöiden ja epäkohtien julkituomista. Tiedontuotanto määrittyy siten sosiaalityön institutionaaliseksi toiminnaksi, joka vahvistaa alan tietoperustaa. (Hämäläinen 2014.)

Rakenteellisen sosiaalityön ja siihen liittyvän sosiaalisen raportoinnin merkitys on kasvanut myös sen jälkeen, kun uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) astui voimaan vuonna 2015 velvoittaen hyvinvointialueet toteuttamaan rakenteellista sosiaalityötä. Laki määrittää rakenteellisen sosiaalityön tehtäväksi tiedon tuottamisen sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia tuottavista tekijöistä, sosiaalialan asiantuntemuksen paremman

hyödyntämisen ja konkreettisten toimenpiteiden tekemisen elinolosuhteiden kehittämiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Toimintatavat näiden tavoitteiden toteuttamiseksi vaihtelevat alueittain, mutta yhteistä on ollut se, että sosiaalityön asiakastyössä syntyvän moninaisen tiedon keruu ei ole ollut kovin systemaattista (Vesa ym. 2020). Yksi mahdollisista tiedon tuottamisen ja sosiaalityön asiantuntemuksen hyödyntämisen työkaluista on *sosiaalinen raportointi*, jota tarkastelemme tässä artikkelissa.

Uutta sosiaalihuoltolakia valmisteltaessa hallituksen esityksessä (HE 164/2014) huomioitiin sosiaalinen raportointi yhtenä keinona tuottaa tietoa sosiaalialan työntekijöiden asiakastyöhön perustuvista kokemuksista, jotka muuten jäävät hyödyntämättä ja keräämättä. Sosiaalialan työntekijät kohtaavat työssään haastavissa elämäntilanteissa olevia henkilöitä, jotka usein kuuluvat yhteiskunnan huono-osaisiin ja käyttävät useita palveluja. Työntekijöille kertyy huomattava määrä kokemukseen perustuvaa tietoa palvelujen toimivuudesta ja huono-osaisten elämään vaikuttavista tekijöistä. Sosiaalialan työntekijät ovat suomalaisessa palvelujärjestelmässä aitiopaikalla, jossa heillä on mahdollisuus seurata palvelujärjestelmän toimintaa ja kansalaisten arkea. (Kananoja & Karjalainen 2017.) Sosiaalialan työntekijöiden kokemustietoa palvelujen toimivuudesta, toimivis-

ta työkäytännöistä ja asiakastyössä toistuvista ilmiöistä ei ole tuotu julkisuuteen systemaattisesti, sillä tiedon välittämisen kanavat ovat puuttuneet. Sosiaalityöntekijöiden tiedon on arvioitu jääneen ”kahvipöytäkeskusteluihin”, eikä sitä ole välittynyt ylemmille hallinnon tasoille tai päätöksentekoon. (Hussi 2005b; Vesa ym. 2020.) Niin ikään sosiaalityön asiakkaiden kokemustieto palvelujärjestelmän toiminnasta on usein jäänyt hyödyntämättä.

Sosiaalihuoltolaki ja rakenteellinen muutostyö vaativat tuekseen vahvaa asiakastyöstä kumpuaavaa tietopohjaa. Tämän vuoksi on nähty tarpeellisenä kehittää sosiaalisen raportoinnin menetelmiä (Hussi 2003; Pohjola 2014). Sosiaalisen raportoinnin kehittämistyö on aloitettu eri alueilla ja sosiaalialan osaamiskeskuksissa lakimuutoksen jälkeen (esim. Lyly 2016; Santalahti & Korkeamäki 2022). Sosiaalisen raportoinnin tärkeimmiksi tehtäviksi on tunnistettu sosiaalityön asiakastyön tiedontuotanto, sosiaalityössä havaittujen ongelmien ja ilmiöiden tuominen julkisuuteen sekä sosiaalihuollon ammattilaisten hiljaisen tiedon hyödyntäminen kehittämistyön tukena. (Hussi 2003; Hämäläinen 2014; Pohjola 2011.) Vaikka sosiaalinen raportointi on määritelty yhdeksi keskeisimmistä rakenteellisen sosiaalityön toteuttamismenetelmistä (STM 2023), on tutkimustiedon määrä siitä yhä vähäistä. Valtaosa olemassa olevasta tiedosta perustuu erilaisiin selvityksiin ja raportteihin (esim. Santalahti & Korkeamäki 2022; Vesa ym. 2020; Lyly 2016; Husi 2005a), mutta vertaisarvioitua tutkimustietoa on aihepiiristä tarjolla vähäisesti.

Esitämmekin tämän artikkelin tutkimusksymyksenä: minkälaista tietoa sosiaaliset raportit tarjoavat rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta? Artikkelin tutkimusaineistona ovat Turussa vuosina 2018–2021 julkaistut sosiaaliset raportit, jotka on tuotettu Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Vasso) hallinnoiman sosiaalisen raportoinnin työkalun avulla. Työkalu on kehitetty vastaamaan sosiaalihuoltolain 7 §:n tiedontuotannollisiin velvoitteisiin, lisäämään sosiaalialan asiantuntemuksen näkyvyyttä ja vahvistamaan sosiaalialan tiedolla johtamisen prosesseja (Santalahti & Korkeamäki 2022).

Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi

Rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityön orientaatiota, jonka mukaan sosiaalisilla ongelmilla on perusta eriarvoisuutta aiheuttavissa ja uusintavissa yhteiskunnallisissa rakenteissa. Rakenteilla tarkoitetaan sellaisia yhteiskunnallisia voimasuhteita, joihin yksittäinen kansalainen ei voi pelkästään omalla toiminnallaan vaikuttaa (Pohjola 2014; Kivipelto 2021). Ben Carniol (1992) on jäsentänyt nämä rakenteet kahteen kategoriaan. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat syrjintää ja epäoikeudenmukaisuutta uusintavat primäärirakenteet, joita ovat esimerkiksi rasismi ja kapitalismi. Toiseen kategoriaan kuuluvat sekundäärirakenteet, joita ovat esimerkiksi perheet ja koulutuslaitokset. Nämä sekundäärirakenteet sisältävät Carniolin (1992) mukaan yhtä lailla hallinnollista valtaa ja keskinäistä ristiriitaisuutta.

Rakenteellinen sosiaalityö kiinnittyy radikaalin ja kriittisen sosiaalityön teoriaperinteisiin, joita kuvastaa vahva yhteiskuntakriittinen eetos. Tämän perinteen mukaan sortavilla yhteiskuntarakenteilla on merkittävä vaikutus kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan, minkä vuoksi se kohdistaa kritiikkiä epäoikeudenmukaisiin sosioekonomisiin, poliittisiin ja sosiaalisiin suhteisiin yhteiskunnassa. (Murray & Hick 2013; Pohjola 2014.) Sosiaalityössä painottuu yksilökohtainen asiakastyö, jolla vahvistetaan ihmisten henkilökohtaista toimintakykyä (Pohjola 2014). Pelkkää asiakaskohtaista sosiaalityötä ei voida hyväksyä riittävän kattavaksi toimintatavaksi sosiaalisten ongelmien ratkaisussa, sillä kaikkien kansalaisten arkitodellisuus sitoutuu väistämättä yhteiskunnassa vallitseviin poliittisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin. Yksilö on henkilökohtaisen maailmansa lisäksi aina osa ympäröivää, häntä itseään suurempaa sosiaalista maailmaa ja sen rakenteita. (Mullaly & Dupré 2019; Pohjola 2011.)

Rakenteellisella sosiaalityöllä voidaan hahmottaa, kuinka yksilötason sosiaaliset ongelmat ilmentävät yksilön heikkouksien sijaan yhteiskunnan rakenteellisella tasolla esiintyvää epäoikeudenmukaista vallan ja resurssien jakautumista (Purnima ym. 2010). Sosiaalialan tiedontuotannon ja tiedolla johtamisen pitäisikin olla tästä näkökulmasta katsoen valtaistavaa ja rakenteita ravistelevaa. Sosiaalialan tiedontuotantoon näyttää siis liittyvän vastakkaisia pyrkimyksiä kuin yleensä julkisjohtamiseen liittyvään, uusliberaalia kuluttajuutta

ja hallintaa korostavaan tiedontuotantoon (Kuu-sela & Ylönen 2013).

Suomalaisessa kontekstissa rakenteellinen sosiaalityö ei ole kiinnittynyt radikaalin ja kriittisen sosiaalityön perinteisiin, vaan se on muodostunut hyvin järjestelmäkeskeisesti, koska sosiaalityön toiminta itsessään on vankasti sidoksissa suomalaisen hyvinvointivaltion historiaan, palvelujärjestelmään ja lainsäädäntöön. Yhtäältä järjestelmäkeskeinen rakenteellinen sosiaalityö tarjoaa hyvät lähtökohdat muutostavoitteiden toteuttamiseen julkisen resursoinnin ja lainsäädännön luoman edistämismahdollisuuden avulla, vahvistaen samalla sosiaalityön profession merkitystä yhteiskunnallisena muutosvoimana. Sosiaalityö lakien säätämällä palvelujärjestelmärakenteena toimiikin ihmisten elinolosuhteita vahvistavana välittäjämekanismina kansalaisen ja palvelujärjestelmän välillä. Toisaalta järjestelmäkeskeisessä kontekstissa rakenteellinen sosiaalityö kohtaa yhteiskunnan päättäjien asettamat odotukset, jotka eivät välttämättä ole yhteensopivissa sosiaalityön arvomaailman kanssa. (Hämäläinen 2014; Pohjola 2014.)

Suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön järjestelmäkeskeisyys nousee esiin erityisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014) antaman legitimitetin ja lain osoittamien tiedontuotannollisten, toimintaympäristön kehittämisen ja hyvinvointivaikutusten ennakkoinnin tavoitteiden kautta. Järjestelmäkeskeisyys näkyy myös julkistalouden kestävyyttä tukevilla tavoitteilla, kuten palvelujen kustannustehokkuudessa ja pitkäaikaisten sosiaalihuollon asiakkuuksien ehkäisemisessä. (Pohjola 2014; THL 2023.) Kansainvälisessä kontekstissa kriittiseen teoriaan perustuva rakenteellinen sosiaalityö tavoittelee ennemminkin sortavien rakenteiden kumoamista ja radikaalia yhteiskunnallista muutosta (Fook 1993; Murray & Hick 2013; Mulla-ly & Dupré 2019), mikä ei suomalaisessa rakenteellisessa sosiaalityössä vaikuttaisi olevan agendalla. Uusimmissa tutkimuksissa on huomioitu, että Suomessa rakenteelliseksi sosiaalityöksi tunnustetaan ensisijaisesti sosiaalinen raportointi (Ruonakangas & Kannasoja 2023).

Anneli Pohjola (2011) jaottelee viitekehysesseen rakenteellisen sosiaalityön neljään osa-alueeseen: tietotyöhön, strategiatyöhön, inklusiivisuuteen ja oikeudenmukaisuustyöhön. Tietotyöllä tuotetaan tietoa sosiaalihuollon asiakkaiden elinolosuhteista, palvelujen toimivuudesta ja hyvinvointia tuottavista ja sitä heikentävistä tekijöistä sekä välitetään tietoa eteenpäin sosiaalialan päät-

täjille. Strategiatyöllä edistetään hyvinvointipalveluja suunnitelmallisella työotteella sekä vaikutaan yhteiskunnan poliittisiin linjauksiin ja lainsäädäntövalmisteluun. Inklusiivisuus on puolestaan kansalaisten osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja vaikuttamisen mahdollisuuksia edistävää työskentelyä. Oikeudenmukaisuustyöhön kuuluvat kansalaisten perus- ja sosiaalisten oikeuksien huomiointi, seuranta ja esille nostaminen yhteiskunnallisessa toiminnassa, yhteiskunnan tarjoamissa palveluissa ja päätöksenteossa. Näitä tehtäväalueita lävistävät sosiaalipoliittinen työ ja johtamistyö, joita kuvastavat yhteiskuntarakenteellinen toiminta ja sosiaalityön toimintamahdollisuuksien turvaaminen yhteiskunnassa. (Pohjola 2011.)

Sosiaalisen raportoinnin käsite paikantuu Pohjolan (2011) viitekehysesssä tietotyön alaisuuteen. Se määrittää rakenteellisen tietotyön menetelmäksi, jolla tuotetaan ensisijaisesti laadullista tietoa sosiaalialan asiakastyössä havaituista ongelmista, ilmiöistä ja hyvinvointia luovista tekijöistä. Sosiaalisen raportoinnin avulla tuodaan julki yhteiskunnallisia epäkohtia ja luodaan kokemuksiin perustuvaa tietoa, jota voidaan hyödyntää sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä ja poliittisessa päätöksenteossa. (Hussi 2006; Lyly 2016.) Aiemmin kunnissa tuotettu tieto on usein ollut määrällistä tilastotietoa. Sen sijaan systemaattisesti kerätty laadullinen tiedontuotanto on usein puuttunut kokonaan. Laadullisen tiedon tarve korostuu sosiaalityössä, sillä määrällinen tieto ei kuvasta riittävällä tarkkuudella sosiaalityön monimuotoisuutta eivätkä tilastotiedot yksinään pysty kuvaamaan tilastojen taustalla olevia ilmiöitä. (Hussi 2005; Huvinen ym. 2002.) Laadullisella tiedolla tavoitellaan ymmärryksen lisäämistä sosiaalisista ilmiöistä sekä ilmiöitä selittävää kontekstittietoa (Hussi 2005a; Vesa ym. 2020).

Sosiaalityössä tieto on moninaista, ja sitä voidaan saada asiakkailta, työntekijöiltä ja yhteistyökumppaneilta (Raunio 2009; Karttunen & Hieta-mäki 2014). Kyösti Raunio (2009) tunnistaa sosiaalityön profession tiedon perustan muodostuvan teoreettisesta, empiirisestä, menettelytapaisesta ja henkilökohtaisesta tiedosta sekä käytännön kokemustiedosta. Sosiaalinen raportointi tuottaa ensisijaisesti sosiaalityön käytäntöön perustuvaa kokemustietoa, mutta se tuottaa myös tietoa epäkohdista ja niiden korjausmahdollisuuksista. Sosiaalityöntekijöiden käytännön tieto, johon heidän toimintansa usein perustuu, on tulkittavissa hiljaiseksi tai implisiittiseksi asiantuntijatiedoksi,

jota on ollut haastavaa saada julki (Raunio 2009; Karttunen & Hietamäki 2014; Vesa ym. 2020). Yksi keskeisimpiä motivoivia ideoita sosiaaliselle raportoinnille onkin sosiaalialan työntekijöiden kokemustiedon julkistaminen ja sen hyödyntäminen. Ongelmana on ollut sosiaalialan ”hiljaisuuden kulttuuri” (ks. Tiitinen 2019), mikä on johtanut siihen, etteivät sosiaalialan työntekijät ole tuoneet aktiivisesti kokemukseen perustuvaa tietoaan julkisuuteen. Myös puutteelliset tiedon välittämisen kanavat ovat estäneet kokemuseräisen tiedon keräämisen (Hussi 2005b; Vesa ym. 2020). Sosiaalityön asiakkaiden kokemustieto palveluiden toiminnasta on jäänyt niin ikään keräämättä, sillä siihen heillä ei ole ollut väyliä eikä usein voimavarojaakaan. Asiakkaiden aktiivinen osallistaminen ja mielipiteiden kuuleminen palveluiden järjestämisessä on kuitenkin yksi sosiaalityön eettisistä arvoista, mikä edelleen perustelee sosiaalisen raportoinnin ja tiedon keruun tarvetta. (Hussi 2003; Pohjola 2014.)

Suomessa laadullisen sosiaalisen raportoinnin lähtöajatus voidaan paikantaa 1990-luvulle sosiaali- ja terveystieteiden selvityshenkilö Aulikki Kananojan (1997) selvitysraporttiin. Kananoja vetosi raportissaan sosiaalityöntekijöihin, jotta he välittäisivät asiakastyöhön perustuvaa kokemustietoaan poliittisen päätöksenteon tueksi. Kananoja ehdotti, että sosiaalityön asiakastyössä tulisi laatia vuosittaisia ”sosiaaliraportteja,” joiden sisältämillä tiedoilla täydennettäisiin kunnissa tuotettuja määrällisiä tiedonkeruumenetelmiä, samalla vahvistaen sosiaalityön asemaa yhteiskunnallisena muutosvoimana. (Kananoja 1997; vrt. Pohjola 2011.) Kananojan selvitysraportti motivoi useita kunnallisia toimijoita aloittamaan sosiaalisen raportoinnin menetelmien kehittämisen 2000-luvun vaihteessa ja sosiaalisen raportoinnin hankkeita oli tuolloin käynnissä eri puolilla pääkaupunkiseutua (Hussi 2003; Huvinen ym. 2002).

Kansainvälisessä keskustelussa sosiaalisen raportoinnin käsitettä ei tunneta. Ideana se on kuitenkin ollut esillä kansainvälisesti jo 1920-luvulta lähtien, jolloin sosiaalityön varhaiset kehittäjät Jane Addams ja Mary Richmond puhuivat asiakastyössä kohdattujen yhteiskunnallisten epäkohtien tuomisesta poliittisten päätöksentekijöiden tietoon (Pohjola 2011). 1960-luvulla sosiaalisen raportoinnin idea oli esillä indikaattoritiedon merkitystä korostaneen sosiaalitieellisen liikkeen yhteydessä. Liikkeen edustajien mukaan ”sosiaaliset indikaattorit” edesauttoivat ymmärrystä yhteiskun-

nallisen tilanteen kehittymisestä, kehityksen suunnasta ja vaikuttavuuden arvioinnista. 1970-luvulle tultaessa kehitettiin ”elämänlaadun” käsite uudeksi sosiaalisen muutoksen kuvaajaksi tilastoindikaattorien lisäksi. (Kestilä & Karvonen 2019.) Jussi Simpuran (2012) mukaan Euroopassa ”sosiaaliseksi raportoinniksi” tunnistetaan pääosin tilastollisiin indikaattoreihin perustuvat, väestön kokonaishyvinvointia kuvaavat, laaja-alaiset raporttikokonaisuudet, joissa väestön koettua hyvinvointia ei ole tarkasteltu systemaattisesti.

Sosiaalisella raportoinnilla on haluttu vahvistaa sosiaalialan tiedolla johtamista ja tiedolla vaikuttamista. Tiedolla johtaminen edellyttää luotettavaa, ajankohtaista ja systemaattisesti tuotettua tietoa, jotta johtamistoiminta olisi laadukkaampaa ja resursseja voitaisiin kohdentaa ja käyttää tarkoituksenmukaisemmin. Tiedolla johtamisella halutaan lisätä kustannustehokkuutta, tehostaa ajankäyttöä ja luoda uusia, vaikuttavuutta lisääviä palvelukokonaisuuksia. (Hussi 2005a; Valtioneuvosto 2022; Virtanen ym. 2015.) Tiedolla vaikuttamisella taas tarkoitetaan sosiaalityön ammattilaisten ja asiakkaiden tuottaman tiedon välittämistä päätösvaltaa käyttäville toimijoille, joilla on mahdollisuus hyödyntää tietoa kehittämistyön tukena (Liukko & Karjalainen 2022; Kivipelto 2021). Toisaalta tiedolla johtaminen ja tiedolla vaikuttaminen sisältävät sisäistä ristiriitaisuutta. Tiedolla johtamisen tavoitteet linkittyvät voimakkaasti uuteen julkisjohtamiseen (Virtanen ym. 2015), kun taas tiedolla vaikuttaminen pohjautuu sosiaalityön profession tavoitteisiin yhteiskunnan heikoimpien valtaamiseksi ja heidän äänensä kuulumiseksi yhteiskunnassa (Kivipelto 2021; Mullaly & Dupré 2019). Kun sosiaalisella raportoinnilla pyritään sekä tuottamaan tietoa johtamisen ja päätöksenteon tueksi että viemään tietoa päätösvaltaisten ja tietoa hyödyntävien toimijoiden käyttöön, on tiedon keruussa tärkeää huomioida tämän ristiriidan mahdolliset vaikutukset.

Sosiaalinen raportointi on keino toteuttaa sosiaalityön kriittistä selontekovelvollisuutta. Sosiaalityön selontekovelvollisuudella tarkoitetaan, että asiakastyö on aina perusteltua ja oikeutettua, mihin sosiaalityö julkisen vallan käytönä velvoittaa. Kriittinen selonteko määrittellään muun muassa yhteiskunnallisina kannanottoina, työn rajojen esille tuomisena ja asiakkaiden etujen puolesta puhumisena. (Juhila 2009.) Kriittistä selontekovelvollisuutta voidaan toteuttaa sosiaalisen raportointina tuottamalla laadullista tietoa so-

siaalityön asiakastyöstä. (vrt. Hussi 2003; Juhila 2009; Lyly 2016.)

Artikkelissa tarkasteltu Vasson hallinnoima sosiaalisen raportoinnin työkalu on yksi sosiaalisen raportoinnin menetelmistä. Sen toiminta perustuu Webropol-kyselypalvelussa luotuun sähköiseen raportointilomakkeeseen, jonka avulla sosiaalialan työntekijä voi ilmoittaa omin sanoin asiakastyössä havaitsemastaan ilmiöstä, ongelmasta tai hyvästä käytännöstä sekä kertoa asiasta oman ratkaisu- tai toimenpide-ehdotuksensa. (Vasso 2023.) Työkalun avulla saatua tietoa on hyödynnetty sosiaalialan edunvalvonnassa sekä viestinnässä. Vasso kokoaa raportit puolivuositain ja julkaisee ne verkkosivuillaan koosteina. (Vasso 2023; Vesa ym. 2020.) Työkalu tuottaa ensisijaisesti ilmiöihin pohjautuvaa asiakastyön kokemustietoa. Raporttien ilmiöpohjainen tieto voi toimia tilastotietojen tarkentajana, ja tilastot voivat puolestaan valaista laadullisten havaintojen yleisyyttä. (Karjalainen ym. 2019; Santalahti & Korkeamäki 2022; Vesa ym. 2020.)

Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteleva muutostyö tarvitsee tuekseen systemaattisesti tuotettua tietoa, jota sosiaalisen raportoinnin menetelmillä halutaan mahdollistaa. Uusimmissa kansallisissa selvityksissä korostetaan väestöryhmäkohtaisten tietotarpeiden ja palvelujärjestelmän seuranta- ja arviointitiedon merkitystä rakenteelliselle sosiaalityölle (Liukko ym. 2022). Kuitenkin tiedon välittäminen on yhtä merkityksellistä kuin tiedon tuottaminen, sillä monet rakenteelliset muutokset käynnistyvät yhteiskunnallisten päättäjien toimesta. Sosiaalisen raportoinnin avulla tuotettu tieto tulisi saada yhteiskunnallisen päätöksenteon piiriin, jotta tavoiteltu muutostyö edistäisi parhaiten väestöryhmien välistä tasa-arvoa ja sortavien rakenteiden kumoamista rakenteellisen sosiaalityön tavoitteiden mukaisesti. (Mullaly & Dupré 2019; Pohjola 2011.)

Tutkimusasetelma

Artikkelissa tarkastelemme Vasson hallinnoiman sosiaalisen raportoinnin työkalun avulla tuotettuja sosiaalisia raportteja Turussa. Turku on Varsinais-Suomen maakuntakeskus, jolloin tutkimuksen näkökulma tarkentuu väistämättä suuren kaupungin ilmiöihin. Sosiaaliset ongelmat Turun kaltaisissa kasvavissa kaupungeissa ovat usein erilaisia kuin pienemmissä ympäryskunnissa. Kasvu-

kaupungeissa esiintyvistä sosiaalisista ongelmista yleisimpiä ovat esimerkiksi syrjäytyminen ja työttömyys. Turussa on pienituloisuutta, pitkäaikais-työttömyyttä ja mielenterveysongelmia huomattavasti enemmän kuin sitä ympäröivissä kunnissa. (Rasinkangas 2013.)

Artikkelin aineisto koostuu 73 raportista vuodelta 2018–2021. Raportit ovat Turun kaupungin sosiaalialan työntekijöiden tekemiä, ja ne muodostavat noin 25 sivua pitkän tekstitiedoston. Aineisto on koottu Vasson verkkosivuilla julkaistusta koosteista, missä järjestelmään tulleet raportit julkaistaan anonymisoituna puolivuositain. Aineistossa painottuvat voimakkaasti aikuissosiaalityössä kohdatut ilmiöt: noin 85 prosenttia raporteista oli peräisin aikuissosiaalityön yksiköstä. Aikuissosiaalityössä tavallisimmin kohdattuja sosiaalisia ongelmia ovat esimerkiksi pienituloisuus, työttömyys, päihde- ja mielenterveysongelmat, asunnottomuuden uhat ja erilaiset elämänhallinnalliset haasteet. (Jokinen & Juhila 2008.) Erityisesti mielenterveysongelmat ovat yksi selkeimmistä aikuissosiaalityön asiakastyössä esiintyvistä teemoista. Mielenterveysongelmaisten asiakkaiden kanssa työskennellessään sosiaalityöntekijällä on usein rooli seurata palvelukokonaisuuden toimivuutta, palvelujen saatavuutta ja asiakkaan kiinnittymistä tarvitsemiinsa palveluihin. Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu mielenterveyspalvelujen riittämättömyyden heijastuminen aikuissosiaalityöhön, jolloin sosiaalityöntekijät ovat ottaneet vastuuta asiakkaiden palvelujen koordinoimisesta ja pysyvyyden turvaamisesta (Jokinen & Juhila 2008; Karjalainen ym. 2019.) Tämä voi selittää sitä, miksi useat raportit käsittelevät nimenomaan psykiatrian palveluissa havainnoituja ongelmia.

Analysoimme aineiston tietokoneavusteisesti Nvivo-ohjelmalla noudattaen aineistolähtöistä sisällönanalyysia (Bazeley & Jackson 2013) sekä määrällistä sisällön erittelyä. Johdimme aineistolähtöistä analyysia ohjaavan tarkastelunäkökulman tutkimuskysymyksestä, eli tavoitteena oli tuoda esiin raporttien sisältämää sosiaalialan työntekijöiden kokemusperäistä tietoa rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Raporttiaineistosta tunnistettiin toistuvia teemoja, joista luotiin koodaamalla teemakokonaisuuksia kuvaavia alakategorioita. Alakategorioiden luokittelun muodostamisessa hyödynnettiin myös niitä määrittäviä ilmaisuja raporteissa. Toistuvia ilmaisuja koodattiin niiden tarjoaman tiedon sisällön perusteella. Usein toistuvat ja samankaltaisista asiois-

ta kertovat ilmaisu koodattiin omiksi alakategorioikseen. Alakategorioiden sisältöjen perusteella muodostettiin kaksi yläkategoriaa. Määrällisessä erittelyssä raporteista laskettiin, kuinka monta kertaa jokin alakategoriaan kuuluva teema mainittiin, ja huomioitiin sekä laadullisen että määrällisen tiedon yhdistämisen tarkeys rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotannossa (Liukko ym. 2022). Tällä tavoin selvitettiin aineiston sisältämiä painotuksia.

Aineistolähtöisesti muodostimme ensin kaksi suurta tietokategoriaa: palvelujen epäkohdat ja palvelujen kehittämishdotukset. Palvelujen epäkohdiksi tunnistimme viisi erilaista alakategoriaa (taulukko 1): palvelujen monimutkaisuus ja kuormitus, puuttuvat palvelut tietyille asiakasryhmille, rajapintaepäselvyydet, asiakkaiden putoaminen palveluista sekä johtamisen ongelmat. Palvelujen kehittämishdotuksiksi (taulukko 2) tunnistimme moniammatillisen yhteistyön, resursoinnin, palvelujen saavutettavuuden, matalan kynnyksen palvelut ja asiakkaiden yhteisöllisyyden vahvistamisen. Lähes jokainen raportti sisälsi tietoa sekä epäkohdistista että kehityshdotuksista.

Tulokset

Tieto palvelujen epäkohdista

Tarkastelemamme raportit tarjoavat ensinnäkin tietoa siitä, millaisia käytännön kokemuksia sosiaalialan työntekijöillä on palvelujen epäkohdista (Hussi 2006; Hämäläinen 2014) ja organisatorisista menettelytavoista (ks. Raunio 2009). Analyysin suurimmaksi, epäkohdista kertovaksi teemakategoriaksi muodostui tieto palvelujen monimutkaisuudesta ja kuormituksesta. Nämä liittyvät tyypillisimmin palvelujen turhaan päällekkäisyyteen, palveluissa tehtyyn ylimääräiseen työhön tai haastaviin palvelukäytäntöihin, jotka kaikki aiheuttavat tehottomuutta palvelujen toimintaan.

Asiakkaan lausuntojen ja lähteen kirjoittaminen [poliklinikalle] ja psykiatrilalle eteni vasta sitten kun sosiaaliohjaaja oli viranomaisena soittanut asiakkaan luvalla terveyskeskukseen. Kun asiakas oli aiemmin itse soittanut monta kertaa (...) ja pyytänyt lähetettä/lausuntoa [poliklinikalle], asia ei ollut edennyt mitenkään. On epäoikeudenmukaista, ettei asiakas itse pysty edistämään lausuntojen/lähteiden saamista vaan siihen tarvitaan viranomainen, jotta asiakas saisi tarvitsemaansa palvelua. (r59, 2021)

Epäkohtatietoa ovat myös havainnot eri asiakasryhmien tarvitsemien kohdennettujen palve-

lujen puuttumisesta. Useimmiten tällaiset havainnot koskevat kunnan asumis- tai mielenterveyspalveluita. Palvelujen puuttumisesta kertovat raportit tarjoavat tietoa esimerkiksi palvelujärjestelmän toimimattomuudesta (Liukko & Karjalainen 2022). Seuraavassa esimerkissä työntekijä raportoi asiakasryhmän tarvitseman palvelun puutteesta:

Kevyemmin psyykkisesti oireileville taas ennaltaehkäiseviä palveluita ei juurikaan ole. (...) Liian usein psyykkisesti oireilevat kuitenkin jäävät ilman hoitoa tai esimerkiksi sosiaalitoimen asiakkuuteen, jossa riittävää osaamista ei välttämättä ole. (r1, 2018–2019)

Työntekijät tuovat esiin myös palvelujen välisiä rajapintaepäselvyyksiä. Raporteissa korostuu tarve oman työn rajoille. Työntekijät tunnistavat tietynlaisten asiakastilanteiden kuuluvan muille kuin sosiaalipalveluille. Eniten korostuvat sosiaali- ja terveyspalvelujen rajapinta- ja asiakasvastuuepäselvyydet. Näissä raporteissa korostuu tieto sosiaalityön rajoista (Juhila 2009) ja kriittinen suhtautuminen palvelujärjestelmän käytäntöihin (Pohjola 2014; Mullaly & Dupré 2019) kuten seuraavassa lainauksessa:

Aikuissosiaalityössäkin on jonkin verran asiakkaita, joilla ei ole motivaatiota hoitaa mielenterveysongelmiaan (...). Minulla on sellainen käsitys, että mielenterveyspalveluissa näitä asiakkaita ei huomioida. Usein olen huomannut, että näiden asiakkaiden kohdalla jäädään odottamaan, että heidän motivaatio heräisi itsestään sen sijaan, että työskentelyn avulla sitä pyrittäisiin herättämään (...). Ajattelen, että tällaiseen motivointityöhön olisi enemmän osaamista psykiatrian puolella kuin sosiaalihuollossa. Usein kuitenkin motivointi jää sosiaalityöntekijöiden kontolle. (r12, 2018–2019)

Raporteissa toistuvat havainnot asiakkaiden putoamisesta palveluiden ulkopuolelle. Erityisen huomion kohteena näissä raporteissa ovat psykiatrian palvelut ja kuinka sosiaalitoimessa arvioidaan asiakkaiden hankaluuksia pysyä mukana näissä palveluissa. Raporteissa on tietoa toimimattomista menettelytavoista (Hussi 2005a; Raunio 2009), mutta työntekijät esittävät myös suoraan asiakkailta saamaansa tietoa eli toimivat asiakkaiden äänenä (Pohjola 2014; Karttunen & Hieta-mäki 2014):

Asiakkaat tuovat toistuvasti esille sitä, miten he hoidon alettua putoavat psykiatrian palveluista eivätkä siis saa kunnan hoitoa esimerkiksi masennukseen. (...) Juurikaan kukaan heistä ei koe [klinikon] omahoitajakäyntejä riittävänä tukena tilanteeseensa. (r11, 2018–2019)

Pienimmän alakategorian muodostavat havainnot ongelmista sosiaalialan organisaatioiden johtamisessa. Työntekijät tunnistavat epäkohdiksi esimerkiksi tuen puutteen, työn liiallisen kontrollin ja epäluottamuksen (taulukko 1). Nämä raportit tuovat tietoa palvelujärjestelmän sisäisistä epäkohdista, työntekijöiden jaksamisesta sekä organisaation toiminnasta (Liukkonen & Karjalainen 2022; Mullaly & Dupré 2019). Havainnot johtamisen ongelmista voivat viestiä myös tiedolla johtamisen ja tiedolla vaikuttamisen ristiriidasta eli siitä, että johdon tavoitteet poikkeavat sosiaalialan työntekijöiden tavoitteista edistää asiakkaiden hyvinvointia.

Tieto palvelujen kehittämis ehdotuksista

Määrällisesti eniten raporteissa toistui tieto palvelujen kehittämis ehdotuksista, mikä osoittaa raporttien tarjoavan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7 §:n mukaisesti toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja toimintaympäris-

töjen kehittämiseksi. Ehdotusten enemmistö liittyy moniammatillisen yhteistyön lisäämiseen eri palvelujen välillä. Usein ehdotukset ovat uudenlaisia visioituja palvelukokonaisuuksia, joissa integroidaan yhteen sosiaali- ja terveystyöpalvelut.

Mielenterveysambulanssi olisi erittäin tarpeellinen. Synergiaetuja voitaisiin saada yhteistyöstä psykiatrian ja sosiaalitoimen välillä (...) yhteistyön rakenteiden pitäisi tulla johdon tasolta. (r4, 2018–2019)

Raporteissa korostetaan joidenkin palvelujen kehittämiseksi resursoinnin vahvistamista tai resurssien lisäämistä. Resurssija vahvistamalla työntekijät arvioivat palvelujen tehostuvan, nopeutuvan tai monipuolistuvan. Raporteissa korostuu tällöin kokemustietoon perustuva näkemys siitä, miten sosiaalipoliittisia resurssija tulisi kohdentaa (Pohjola 2011). Nämä raportit ovat tulkittavissa myös tiedolla vaikuttamiseksi, jolloin asiakkaiden näkökulma tuodaan raporteissa esiin (Kivipelto 2021).

Taulukko 1. Palvelujen epäkohdat

Kategoriat	Ote aineistosta	Määrittävät ilmaisut	N
Palvelujen monimutkaisuus ja kuormitus	Huomionarvoista on myös se, että nuorille on tarjottu koulusta psyk. sairaanhoitajan tai kuraattorin tukea, mutta tuki jää tosiasiallisesti saamatta, koska nuori ei pysty ahdistuksen vuoksi saapumaan paikalle kouluun. Usein myös etätapaamiset voivat olla nuorella ahdistavia. Usein sosiaalihuollon tukihenkilöllä paikataan nuoren psyk. kontaktin puutetta, ja haetaan nuorelle tukihenkilöä, joka käy nuoren kanssa esim. kävelyllä. Tämä osaltaan nostaa sosiaalipalveluiden kustannuksia ja sillä paikataan terveydenhuollon resurssivajetta. (r43, 2020–2021)	Päällekkäisyys, tehottomuus, kuormitus	30
Asiakasryhmän tarvitsema palvelu puuttuu	Henkilön jäädessä asunnottomaksi meillä ei ole osoittaa hänelle muuta yöpymispaikkaa kuin [ensisuoja]. [Ensisuoja] ei kuitenkaan sovi kaikille. Turusta puuttuu asuntolatyypinen toiminta, jota kaivataan kipeästi. (r32, 2020)	Kohdennettujen palvelujen puute, palvelutyhjiö	10
Rajapinta-epäselvyydet	Terveydenhuollosta tulee silloin tällöin huoli-ilmoituksia asiakkaan psyykkisestä voinnista. Tilanne on aika absurdi, sillä aikuissosiaalityössä on terveydenhuolto vähemmän osaamista ja keinoja vaikuttaa asiakkaan psyykkisiin haasteisiin. (r41, 2020–2021)	Oman työn rajaaminen, rajapinnat, asiakasvastuu	7
Asiakkaat puutoavat palveluista	Asiakkaat tipahtavat helposti psykiatrian palveluista, sillä psyykkisesti huonovointiset ihmiset tarvitsevat kiinnipitävää otetta, joka ei kuitenkaan psykiatrialla toteudu, varmaan ainakin jossain määrin juuri kiireestä johtuen. (r3, 2018–2019)	Putoaminen, tipahtaminen, väliinputoaminen	7
Johtamisen ongelmat	Koronakriisin ensimmäiset kolme viikkoa esimiestasolta tuleva viestintä on heijastanut suurta epäluottamusta aikuissosiaalityön työntekijöiden eettiseen osaamiseen ja ammatillisuuteen. Tämä on ilmennyt mm. vanhanaikaisena ja jäykkänä suhtautumisena etätöiden tekemiseen. Viestinnässä on korostunut enemmän kontrolli, pelottelu ja epäluottamus työntekijöitä kohtaan kuin luottamus ja tsemppaus jo muutenkin jokaiselle, niin asiakkaille kuin työntekijöille, psyykkisesti vaikeassa tilanteessa. Viestintä on ollut suuressa ristiriidassa kaupunginjohtajan ja hallituksen viestimisen kanssa. (r23, 2019–2020)	Epäluottamus, kontrolli, tuen puute	4

Toivoisin, että psykiatria olisi resursoitu siten, että he pystyisivät tekemään myös motivoituvuutta ja tarvittaessa käymään asiakkaan luona kotikäynneillä, jos asiakkaan on hankala lähteä itse kotoaan. (r12, 2018–2019)

Kehittämisehdotuksissa esitetään myös keinoja lisätä palvelujärjestelmän tarjoamien palvelujen saavutettavuutta. Ehdotukset liittyvät erilaisiin sujuvuutta, nopeutta tai joustavuutta lisääviin toimintatapoihin. Näistä raporteista saadaan tietoa keinoista, joilla palveluita voitaisiin kehittää asiakaskeskeisemmiksi (Vesa ym. 2020; Hussi 2005a) kuten seuraavassa esimerkissä:

Sosiaalisen luototuksen laajentaminen vähävaraistilalle ja toimeentulotukiasiakkaille. Sosiaalityön lausunto ja velkojan kanssa laadittu yhteinen suunnitelma luototuksen käyttämisestä velkojen lyhentämiseksi voisi edesauttaa asian onnistumista. (r50, 2020–2021)

Useissa raporteissa visioidaan matalan kynnyksen palveluja, esimerkiksi pop-up-palveluja ja jal-

kautuvia toimintatapoja. Valtaosa ehdotetuista matalan kynnyksen palveluista liittyy moniammatillisena yhteistyönä toteutettaviin palveluihin, joiden arvioidaan parantavan annetun palvelun laatua. Raporteissa korostuu tällöin palvelujärjestelmää kehittävät toimenpite-ehdotukset (Pohjola 2014; Hämäläinen 2014). Näistä raporteista on havaittavissa sosiaalialan työntekijöiden tekemä rakenteellinen oikeudenmukaisuustyö eli asiakkaiden asioiden ajaminen (kts. Pohjola 2011).

On kuitenkin pidettävä huoli myös niistä nuorista, jotka eivät pääse edes matalan kynnyksen tuen piiriin. Tällöin tuki on tuotava heille kotiin asti. Ehdotankin, että myös koulujen psyk. sairaanhoitajat voisivat jalkautua nuoren kanssa esim. kävelylle tai hänen kotiinsa. (r40, 2020–2021)

Yhtenä palvelujen kehittämisehdotuksena ovat erilaiset keinot asiakkaiden yhteisöllisyyden vahvistamiseksi. Raporteissa esitetään esimerkiksi asiakasyhteisöjä ja uudenlaisia asiakasryhmätöi-

Taulukko 2. Palvelujen kehittämisehdotukset

Kategoriat	Ote aineistosta	Määrittävät ilmaisut	N
Moniammatillinen yhteistyö	Ehdotan ratkaisuksi saumattomampaa yhteistyötä terveydenhuollon kanssa. Sosiaalityö tarvitsisi työparikseen terveydenhuollosta lääkärin, joka voisi lähteä matalalla kynnyksellä mukaan kotikäynnille ja kykenisi arvioimaan laajemmin asiakkaan tilannetta. (r17, 2019–2020)	Yhteistyö, synergiaedut, yhtenäistäminen, integrointi	11
Resursointi	Asiakkaani kertonut [asiakastapaamisella], että on ollut jonossa psykiatrian asiakkuuteen pääsemiseksi jo lähes vuoden ajan. (...) Psykiatrian jonotilanteeseen pitäisi pystyä tarttumaan resursseja lisäämällä, jotta jonotusajat eivät olisi näin kohtuuttomia. (r8, 2018–2019)	Resurssit, lisäykset	11
Palvelujen saavutettavuus	Jonkinlainen nopeutettu etäarviointi uusille päihde-kuntoutukseen hakijoille voisi nopeuttaa hoitoon pääsyä. (r24, 2019–2020)	Vahvistaminen, tehokkuus, joustavuus, nopeuttaminen	10
Matalan kynnyksen palvelut	Mielenterveysongelmaiset, etenkin nuoret, mutta myös muut ikäryhmät, saattaisivat hyötyä matalan kynnyksen kevyemmistä mielenterveyspalveluista; esimerkiksi hoitaja-/tiimikontaktista ilman ajanvarausta. Tällaisesta pop-up-toiminnasta voisi ehkä kehittää myös asiakkaille helpomman linkin psykiatrian puolelle. (r9, 2018–2019)	Kevyemmät palvelut, pop-up, jalkautuminen	7
Asiakkaiden yhteisöllisyyden vahvistaminen	Ainakin Turusta puuttuvat käsittääkseni kevyet tuetun asumisen palvelut lievästi kehitysvammaisille tai vastaavantyyppisistä syistä tukea tarvitseville asiakkaille. Hyvä vaihtoehto nähdäkseni olisi perustaa asiakasyhteisöjä, joissa voitaisiin vastata tämän asiakasryhmän tarpeisiin siten, että he voivat asua itsenäisesti, mutta saavat arjen asioihin kevyttä neuvontaa ja tukea. (r15, 2018–2019)	Yhteisöt, osallistaminen, ryhmätöimintä	7

minnan muotoja. Ehdotukset liittyvät esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen ja asumispalvelujen kehittämiseen yhteisöllisemmiksi (taulukko 2). Raportit tarjoavat tästä näkökulmasta tietoa rakenteellisen inklusiivisuuden toteuttamistavoista ja osallisuustyön vahvistamisesta (Pohjola 2011).

Johtopäätökset

Tarkastelimme tässä tutkimuksessa Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Vasso) sosiaalisen raportoinnin työkalun avulla tuotettuja raportteja ja niiden tarjoamaa tietoa rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Raportit tarjoavat monipuolisesti tietoa kaupungin palvelujärjestelmän toiminnasta, sosiaalityön päivittäisestä asiakastyöstä ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Raporteista saadaan runsaasti tietoa sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen epäkohdista että työntekijöiden ehdotuksista palvelujen kehittämiseksi. Määrällisesti eniten raportit käsittelevät palvelujen monimutkaisuutta. Palvelujen epäkohdat liittyivät erityisesti havaintoihin sosiaali- ja terveyspalvelujen monimutkaisuudesta ja kuormituksesta tai tarpeellisten palvelujen puuttumisesta. Usein toistuvana epäkohtana havaittiin mielenterveyspalvelujen toimimattomuus, sillä noin joka kolmas raportti käsittelee tätä aihetta. Raporttien kehitysehdotuksissa korostettiin palvelujen sujuvuuden ja moniammatillisen yhteistyön lisäämisen tärkeyttä, palvelujen resursoinnin vahvistamista sekä uudenlaisten matalan kynnyksen palvelukokonaisuuksien ja yhteisöllisempien toimintatapojen kehittämistä. Tietoa saatiin erilaisista menettelytavoista, epäkohdista, sosiaalityön rajapinnoista, kehittämissuunnitelmista ja inklusiivisuudesta. (Raunio 2009; Pohjola 2011; Juhila 2009; Hämäläinen 2014.)

Tulosten perusteella sosiaalisen raportoinnin työkalu toteuttaa sille asetettua tavoitetta, eli se tuottaa sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7 §:n mukaista asiakastyöhön perustuvaa tietoa sosiaalisista ongelmista, palvelujen vaikuttavuudesta sekä ehdotuksia palvelujen kehittämiseksi. Sosiaalisen raportoinnin alkuperäinen idea osana rakenteellista sosiaalityötä on ollut tuottaa laadullista tietoa sosiaalityön asiakastyöstä palvelujärjestelmän kehittämisen tueksi ja kansalaisten hyvinvoinnin parantamiseksi, vahvistaa sosiaalialan tiedolla johtamisen ja tiedolla vaikuttamisen rakenteita, selvittää tilasto- ja indikaattoritietoja, tuoda esiin sosiaalialan hiljaista tietoa ja tuoda julkisuuteen sosiaa-

lityössä havaittuja ilmiöitä (Pohjola 2011; Hussi 2005b; Vesa ym. 2020). Tutkimuksemme perusteella sosiaalinen raportointi tuottaa sellaista laadullista tietoa, jota voidaan hyödyntää sekä sosiaalisten ongelmien tunnistamisessa että palvelujärjestelmän kehittämisessä.

Raporttien sisältämän tiedon vahvuudet ovat niiden sisältämät havainnot erilaisista palvelujärjestelmän epäkohdista, joiden sosiaalialan työntekijät arvioivat vaikuttavan haitallisesti joko palvelujärjestelmän toimintaan tai sosiaalihuollon asiakkaisiin. Epäkohdista ilmoittaminen sisältyy sosiaalihuoltolain (1301/2014) velvoitteisiin, mutta se kuuluu olennaisesti myös sosiaalityön ammattietoihin (Pohjola 2014). Raporteissa on nähtävissä paljon kritiikkiä palvelujärjestelmän toimivuutta kohtaan, mutta samoissa raporteissa on myös kehittämissuunnitelmia ja -ideoita kritisoitujen palvelujen toiminnan parantamiseksi. Rakenteellisen strategiatyön tasoa raporteissa ei täysin saavuteta, sillä raportit eivät tarjoa havaittujen ongelmien ratkaisuksi esimerkiksi syvempiä rakenteellisia muutoksia, vaan ehdotukset jäävät käytännön tasolle (vrt. Pohjola 2011).

Sosiaalialan työntekijät ovat raporteissaan kriittisiä edustamaansa palvelujärjestelmää kohtaan, vaikka he toimivat sen sisällä ja tekevät alkuperäisen raportin omalla nimellään. Sen avulla sosiaalityöntekijät toteuttavat rakenteellisen sosiaalityön yhteiskuntakriittisyyttä korostavaa muutostyön eetosta sekä sosiaalialan kriittistä selontekovelvollisuutta (Mullaly & Dupré 2019; Pohjola 2014; Juhila 2009), eikä heidän oma positionsa palvelujärjestelmän edustajana näytä olevan esteenä yhteiskuntakriittisyydelle. Tiedolla johtamisen ja tiedolla vaikuttamisen ristiriidat näyttävät siis esiintyvän raporteissa, sillä tietoa asiakastyön epäkohdista on paljon ja valtaosa siitä on kriittistä palvelujärjestelmää kohtaan. Palvelujen kehittämissuunnitelmien pyrkivät tiedolla vaikuttamiseen, mutta ne eivät yllä johtamisen, päätöksenteon tai yhteiskunnallisen ideologian pohdintaan eivätkä kyseenalaista syvempää, sosiaalialaa koskevaa, tietoon väitetyksi perustuvaa päätöksentekorakennetta.

Raporteista on nähtävissä suomalainen järjestelmäkeskeinen rakenteellinen sosiaalityö, sillä raporttien tarjoama tieto tai toimenpideehdotukset eivät pyri radikaaleihin yhteiskunnallisiin rakennemuutoksiin, vaan nykyisen palvelujärjestelmän kehittämiseen tai korjaamiseen. Kansainvälisessä kontekstissa rakenteellinen sosiaalityö tavoittelee

voimakasta yhteiskunnallista muutosta ja sortavien rakenteiden kumoamista (Fook 1993; Mullaly & Dupré 2019; Murray & Hick 2013). Näihin tavoitteisiin verrattuna sosiaalinen raportointi työkalu näyttyy enemmänkin osana yhteiskunnan järjestelmää, jota työkalu pyrkii uusintamaan tuottamalla järjestelmäkeseistä tietoa ja järjestelmäkeseisiä kehitysehdotuksia. Raporteissa ei tuoda esille primääritason rakenteita, kuten kapitalismin ja rasmin vaikutuksia sosiaalisissa ongelmassa (vrt. Carniol 1992) tai yhteiskunnallisten resurssien epäsuhtaista jakautumista havaittujen epäkohtien taustalla (vrt. Mullaly & Dupré 2019; Murray & Hick 2013). Raporttien tarjoama tieto osoittaa, että raportointityökalu ohjaa sosiaalialan työntekijöitä tuottamaan ensisijaisesti järjestelmäkeseistä tietoa, mikä ei anna tilaa yhteiskunnan radikaalia muutosta tavoittelevalle rakenteelliselle sosiaalityölle.

Raporteissa kuuluu sosiaalialan työntekijöiden kokemustieto asiakastyön realiteeteista, mutta niissä kuuluu välillisesti myös sosiaalihuollon asiakkaiden ääni. Useissa raporteissa työntekijä välittää asiakkaan kokemuksia palvelujärjestelmästä. Työkalu on sosiaalisen raportoinnin menetelmän ja tiedontuottajan ensisijaisesti järjestelmälähtöinen (Mullaly & Dupré 2019; Kivipelto 2021), mutta tutkimuksemme perusteella se tuottaa myös välillisesti tietoa sosiaalityön asiakkaiden kokemuksista. Asiakastietoa korostava ja rakenteellista inklusiivisuutta vahvistava tietonäkökulma on nähtävissä saavutettavuutta ja yhteisöllisyyttä koskevissa raporteissa (Pohjola 2011; Hussi 2005a).

Sosiaalisella raportoinnilla voidaan tulosten perusteella jonkin verran vastata ”hiljaisuuden kulttuurin” ongelmaan. Sosiaalityön kentällä on pitkään ollut haasteena sosiaalityön profession kuuluvan hiljaisen tiedon esiin tuominen (Sipilä 2011) sekä sosiaalialalla vallinnut ”hiljaisuuden kulttuuri”, jossa sosiaalialan työntekijät eivät tuota tai eivät pysty tuomaan julkisuuteen asiakastyössä havaittuja epäkohtia (Tiitinen 2019). Samoin ongelmallisena on nähty julkisuustyön erittäin vähäinen rooli rakenteellisen sosiaalityön käytännön toteutuksessa, sillä valtaosa suomalaisista sosiaalityöntekijöistä ei tee työssään julkisia kannanottoja tai viestintää (Kannasoja ym. 2022). Sosiaalisen raportoinnin työkalun toimintaperiaate näyttää vastaavan näihin ongelmiin mahdollistamalla asiakastyöhön perustuvan tiedontuotannon. Työkalu rikkoo ”hiljaisuuden kulttuuria” antamalla sosiaalialan työntekijöille tilan tuoda esiin havaintojaan

asiakastyöstä sekä tuomalla ne julkisuuteen heidän puolestaan. Näin se vastaa aikaisempiin haasteisiin sosiaalialan viestinnästä ja julkisuustyön toteuttamisen puutteista. (Ks. Tiitinen 2019; Kannasoja ym. 2022.) Raporttien säännöllinen julkaiseminen tuo sosiaalityön asiakastyöhön perustuvalle kokemustiedolle julkisuutta ja näkyvyyttä, mitä sosiaalisella raportoinnilla alun perin tavoiteltiin (Hussi 2003; Pohjola 2011; Vesa ym. 2020).

Sosiaalista raportointia ja rakenteellista sosiaalityötä kehitetään parhaillaan sekä kansallisesti että hyvinvointialueittain (Liukko ym. 2022; Santalahti ym. 2022). Tällä hetkellä työkalu on käytössä satunnaisesti eri puolilla Suomea (Santalahahti & Korkeamäki 2022), eikä sitä ole sisällytetty hyvinvointialueiden tietojärjestelmiin, jolloin raportointia tekevät todennäköisimmin ainoastaan aktiivisimmat ja työkalusta tietoiset sosiaalialan työntekijät, joilla on aikaa tehdä raportointia. On siis otettava huomioon, että raporteissa kuuluu ensisijaisesti niiden työntekijöiden ääni, joilla on aikaa, mielenkiintoa ja jaksamista tehdä sosiaalista raportointia työnsä ohessa. Sosiaalisten raporttien tuottaminen olisi hyvä jatkossa sisällyttää hyvinvointialueiden sosiaalityöntekijöiden työaikaan, jolloin raportteja tuotettaisiin säännöllisemmin ja systemaattisemmin. Näin myös sosiaalihuoltolain (1301/2014) vaatimus rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisesta hyvinvointialueittain toteutuisi.

Työkalun välityksellä tuotetut raportit ovat muodoltaan moninaisia tietokokonaisuuksia, joiden tietopotentiaalin hyödyntäminen vaatii säännöllisiä raporttikausittaisia sisällönanalyyssejä sekä tiivistetyn kokonaisraportin muodostamista kausittaisista raporteista. Jatkossa olisi suositeltavaa osoittaa sosiaalisen raportoinnin työkalun seuranta, sisällönanalyysi ja kokonaisraportin muodostaminen hyvinvointialueella työtehtäväksi esimerkiksi rakenteellisesta sosiaalityöstä vastaavalle erikoissosiaalityöntekijälle tai asiantuntijalle, jolla on ymmärrystä rakenteellisesta sosiaalityöstä. Kyseisen sosiaalityöntekijän tai asiantuntijan tehtävänä olisi edellä mainitun lisäksi toimittaa kokonaisraportti hyvinvointialueen johdolle sekä järjestää raporttien avoimia julkistamistilaisuuksia, jotta sosiaalisen raportoinnin ideat tieto- ja julkisuustyöstä toteutuisivat jatkossakin (ks. Pohjola 2011; Hussi 2005b). Näin epäkohtia ja kehittämisehdotuksia koskevaa tietoa kertyisi suoraan sosiaalialan tietojärjestelmiin, ja sitä voitaisiin käyttää yhtenä keinona johtamisen kehittämiseksi sekä palvelujen toimivuuden seurannassa.

Rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin aihepiirit sisältävät runsaasti mahdollisuuksia jatkotutkimuksille, sillä tutkimustiedon määrä molemmista on hyvin vähäistä. Sosiaalisten raporttien tarjoama järjestelmäkokeskeinen tieto antaa selkeitä viitteitä siitä, että Suomessa rakenteellinen sosiaalityö on kehittymässä erilaiseen suuntaan kuin kansainvälisesti. Olisi aiheellista tutkia syitä epäsuhtaan kansainvälisen ja suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön suuntausten välillä. Tut-

kimuksemme ei myöskään tarjoa suoraa vastausta siihen, etenevätkö työkalun välityksellä raportoidut asiat toiminnan tasolle ja hyödynnetäänkö niitä tiedolla johtamisen tai vaikuttamisen tukena. Erityisen tärkeitä jatkotutkimuksen aiheita ovat raporttien ja alueellisten indikaattoritietojen väliset yhteydet sekä sosiaalisen raportoinnin vaikuttavuus hyvinvointialueen johtamisessa ja palvelujen kehittämisessä.

Saapunut 29.5.2023
Hyväksytty 18.12.2023

KIRJALLISUUS

- Bazeley, Patricia & Jackson, Kristi (2013) *Qualitative data analysis with NVivo*. London: SAGE.
- Carniol, Ben (1992) *Structural Social Work: Maurice Moreau's Challenge to Social Work Practice*. *Journal of Progressive Human Services* 3 (1), 1–20.
- Fook, Jan (1993) *Radical Casework: A Theory of Practice*. Sydney: Allen and Unwin.
- HE (164/2014) *Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi*. Helsinki: Eduskunta.
- Hussi, Taina (2003) *Sosiaalinen raportointi: menetelmä asiakastyössä syntyneen tiedon prosessointiin*. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Hussi, Taina (2006) *Sosiaalinen raportointi moniäänisen tiedonmuodostuksen välineenä*. Teoksessa Kopomaa, Timo & Meltti, Tero (toim.) *Kaupunki-sosiaalityötä paikantamassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 97–112.
- Hussi, Taina (2005a) *Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana: menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset*. Helsinki: SOCCA.
- Hussi, Taina (2005b) *Sosiaalinen raportointi kokemustiedon käsitteellistäjänä*. Teoksessa Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia-kustannus, 144–158.
- Huvinen, Kirsti & Juvonen, Liisa & Sovijärvi, Ilkka & Karppinen, Päivi & Vaaramo, Anna-Maija (2002) *Asunnottomat asiakkaat terveydenhuollon sosiaalityön haasteena: sosiaalinen raportointi asunnottomuudesta Peijaksen sairaalassa ja alueen psykiatrian poliklinikoilla vuonna 2000*. Helsinki: Stakes.
- Hämäläinen, Juha (2014) *Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä*. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. EU: UNIpress, 64–86.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2008) *Sosiaalityö aikuisien parissa*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2009) *Sosiaalityön selontekovelvollisuus*. *Janus* 17 (4), 296–312.
- Kananoja, Aulikki (1997) *Murros on mahdollisuus. Sosiaalityön selvityshenkilön raportti*. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1997:8. Helsinki: Stakes.
- Kananoja, Aulikki & Karjalainen, Pekka (2017) *Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteistyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa*. Teoksessa Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma.
- Kannasojä, Sirpa & Ruonakangas, Santra & Närhi, Kati & Rantamäki, Niina & Kokkonen, Tuomo (2022) *Sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina*. Teoksessa Muurinen, Heidi & Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 39–50.
- Karjalainen, Pekka & Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna (2019) *Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Karttunen, Teija & Hietämäki, Johanna (2014) *Tiedon käytön kysymyksiä ja haasteita sosiaalityön asiakastyössä*. Teoksessa Haverinen, Riitta; Kuronen, Marjo & Pösö, Tarja (toim.) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino, 320–336.
- Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (2019) *Suomalaisen hyvinvointi 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kivipelto, Minna (2021) *Rakenteellisen sosiaalityön katsaus*. Työpöytä 16/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kuusela, Hanna & Ylönen, Matti (2013) *Konsulttidemokratia: Miten valtiosta tehdään tyhmä ja tehoton*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laihonen, Harri & Saranto, Kaija (2021) *Tiedä ensin, johda sitten*. Sote-tietojohdamisen osaamistarpeet

- sekä kansallisen koulutuksen ja tutkimuksen nykytila. Raportteja ja muistioita 33/2021. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Karjalainen, Pekka (2022) Rakenteellisen sosiaalityön nykytila ja tulevan kehityksen suuntaviivoja. Työpäpaperi 16/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Liukko, Eeva & Karjalainen, Pekka (2022) Rakenteellisen sosiaalityön käytäntöläheinen jäsenyys. Teoksessa Muurinen, Heidi & Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 75–81.
- Lyly, Auri (2016) Sosiaalinen raportointi asiakastiedon tuottajana. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden keskus.
- Mullaly, Bob & Dupré, Marilyn (2019) *The New Structural Social Work: Ideology, Theory, and Practice*. Kanada: Oxford University Press.
- Murray, Kate & Hick, Steven (2013) Structural Social Work. In Webb, Stephen & Gray, Mel (eds.) *Social work theories and methods*. London: Sage Publications Ltd.
- Pohjola, Anneli (2014) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: UNIPress, 16–36.
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Pohjola, Anneli & Särkelä, Riitta (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden keskusliitto ry, 207–224.
- Purnima, George & Coleman, Brienne & Barnoff, Lisa (2010) Stories from the Field: Practicing Structural Social Work in Current Times: Practitioners' use of Creativity. *Critical Social Work* 11 (2), 13–27.
- Rasinkangas, Jarkko (2013) Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla: tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumisprefereenssistä. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruonakangas, Santra & Kannasoja, Sirpa (2023) Rakenteellisen sosiaalityön tekemistä estävät tekijät. Teoksessa Närhi, Kati & Kannasoja, Sirpa & Kokkonen, Tuomo & Rantamäki, Niina & Ruonakangas, Santra (toim.) Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. *SoPhi* 154. Jyväskylän yliopisto, 117–134.
- Santalahti, Ville & Korkeamäki, Emmi (2022) Sosiaalisen raportoinnin kehittäminen kansallisesti. Teoksessa Muurinen, Heidi & Liukko, Eeva & Kokkonen, Tuomo (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 86–89.
- Santalahti, Ville & Hiltunen, Karoliina & Lindroos, Sanni & Aro, Mikko & Varjoranta, Johanna (2022) Sosiaalinen raportointi ja rakenteellinen sosiaalityö. Varsinais-Suomen tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -työpäpaperi 08.12.2022. Turku: Vasso.
- Simpura, Jussi (2012) Taasko keisarin uudet vaatteet? Koettu hyvinvointi eurooppalaisessa puntarissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6), 688–692.
- Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet. Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Sosiaalityön väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- STM (2023) Rakenteellinen sosiaalityö. <https://stm.fi/rakenteellinen-sosiaalityo> (luettu 19.5.2023)
- THL (2023) Esimerkkejä rakenteellisesta sosiaalityöstä. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointijohtaminen/esimerkkeja-rakenteellisesta-sosiaalityosta> (luettu 6.3.2023)
- Tiitinen, Laura (2019) Kamppailu sananvapaudesta: sosiaalialan ammattilaisen toiminta ja valtasuhteet mediavaikuttamisen kentällä. Sosiaalityön väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Valtioneuvosto (2022) Tiedolla johtaminen on avain toimiviin ja laadukkaisiin sotepalveluihin. <https://soteuudistus.fi/tiedolla-johtaminen> (luettu 12.12.2022)
- Vasso (2023) Sosiaalinen raportointi. <https://vasso.fi/sosiaalinenraportointi/> (luettu 05.04.2023)
- Vesa, Suvi & Santalahti, Ville & Nieminen, Ville & Nikunlaakso, Risto & Reuna, Kaisa & Niemi, Meri & Ketonen, Eeva-Leena & Kouvonen, Anne & Lintula, Lotta & Salo, Paula & Luukkainen, Karoliina & Salenius, Maria & Oksanen, Tuula (2020) Sosiaalinen hyvinvointi ja sen tiedolla johtaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:52. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Virtanen, Petri & Stenvall, Jari & Rannisto, Pasi-Heikki (2015) Tiedolla johtaminen hallinnossa: Teoriaa ja käytäntöjä. Tampere: Tampere University Press.

ENGLISH SUMMARY

*Toni Rajala & Liisa Lähteenmäki & Johanna Kallio:
Social reporting as a knowledge production tool for
structural social work (Sosiaalinen raportointi
rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottajana)*

The importance of knowledge production has increased considerably in social welfare services since the health and social services reform and the introduction of the new Social Welfare Act. Structural social work and social reporting have been developed in response to this demand. In this article we examine what kind of knowledge is produced by the method of social reporting from the perspective of structural social work. The research data consists of 73 reports produced with Vasso's social reporting tool. All the reports were created by social work practitioners from the city of Turku. The research

was conducted using computer-aided, qualitative content analysis.

According to the results, the social reporting tool produces qualitative information about the shortcomings of the service system based on the experiences of social work practitioners and offers suggestions for the development of the service system. Our research shows that the social reporting tool meets the set requirements of knowledge production but also offers critical information about the structural challenges encountered in social work practice. Policy recommendations are presented for the implementation of structural social work and social reporting in the social welfare service system.

Keywords: social reporting, structural social work, social work, knowledge production, information.

KIRJOITTAJAT

Rajala, Toni, VTM, väitöskirjatutkija, Turun yliopisto (toni.j.rajala[at]utu.fi)

Lähteenmäki, Liisa, dos., VTT, Turun yliopisto (liisa.lahteenmaki[at]utu.fi)

Kallio, Johanna, VTT, professori, Turun yliopisto (jomkall[at]utu.fi)